

19. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA KIRIM VE KAFKAS MUHACİRLERİNİN
BANDIRMA'YA SEVK VE İSKÂNLARI

Huzeyfe TAŞDEMİR¹

ÖZET

19. yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen Kırım Savaşı ve 93 Harbi, Osmanlı Devleti'nde siyasî, sosyal ve ekonomik açıdan birçok sıkıntıya yol açmıştır. Kırım ve Kafkasya'da Rus işgaline maruz kalan Müslümanlar zorunlu göçe tabi tutulmuş, Anadolu'ya gerçekleştirdikleri kitlesel göç hareketleriyle Osmanlı Devleti'nin nüfus yapısında değişikliğe sebep olmuştur. Kaynaklardaki rakamlara göre yaklaşık 2-3 milyon Kırım ve Kafkas halkı Osmanlı topraklarına hicret etmiştir. Hemen hemen her bölgeye az ya da çok muhacir sevkıyatı yapılmış ve Karesi Sancağı'na bağlı Bandırma Kazası'na da 15 bine yakın göçmen iskân edilmiştir. Bu göçlerin belli bir plan ve program dâhilinde yapılabilmesi için Muhacirîn Komisyonu kurulmuş, göçmenler geçici ya da daimî iskân bölgelerine yerleştirilmiştir. Bütün mallarını bırakmak zorunda kalarak Anadolu'ya gelen muhacirler, yeni yurtlarına uyum sağlama, yerli ahaliyle çatışma, ülkelerine geri dönme teşebbüsü ve yapılan yardımların yetersizliği gibi bazı problemler yaşamışlardır. Muhacirlerin barınması ve iaşelerinin temininde yerli halk da destek vermiştir. Yaşam şartları elverişli bir hale gelinceye kadar bazı vergiler ve askerlikten muaf tutulan muhacirlere, iskânlarının kalıcı olması için ev ve arazi tahsis edilmiştir. Bu bildiri de ağırlıklı olarak muhacirlerin Bandırma Kazası'na sevk ve iskânları arşiv belgeler ışığında ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bandırma, Kırım, Kafkas, Muhacir.

SUMMARY

THE TRANSPORTATION AND SETTLEMENT OF IMMIGRANTS OF THE CRIMEAN
AND CAUCASUS TO BANDIRMA IN THE SECOND HALF OF THE 19TH CENTURY.

The Crimean War 93 War, which was the second and occurred in the 19th war, is on the political and economic path in the Ottoman Empire. Those who were exposed to Russian occupation in the Crimea and the Caucasus were subjected to emigration throughout the world, and it became an important direction of movement of the Ottomans with their mass migration to Anatolia. According to the figures in the sources, approximately 2-3 million Crimean and Caucasian people migrated to the Ottoman lands. More or less immigrants were sent to almost every region and nearly 15 thousand immigrants were settled in Bandırma, a district of Karesi Sanjak. In order for these migrations to be carried out

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Uludağ Üniversitesi, huzeyfetdmr@gmail.com

within a certain plan and program, the Immigration Commission was established and the migrants were placed in temporary or permanent settlement areas. Immigrants who came to Anatolia by having to leave all their possessions experienced some problems such as adapting to their new homeland, conflicts with the local people, attempts to return to their countries, and inadequate aid. The local people also supported the shelter and food supply of the immigrants. Refugees, who were exempted from certain taxes and military service until their living conditions became suitable, were allocated houses and land to make their settlements permanent. In this paper, the dispatch and resettlement of immigrants to Bandırma will be discussed in the light of archival documents.

Keywords: *Bandırma, Crimea, Caucasus, Muhajir.*

1. GİRİŞ

Osmanlı tarihinin son üç yüzyılı içinde siyasî, askerî ve diplomatik açılardan münasebetlerin önemli bir kısmı Rusya'yla gerçekleştirilmiştir (Keha, 2013). Bilindiği gibi 19. yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen Kırım Savaşı ve 93 Harbi'nde yüzbinlerce kişi yaşamını yitirmiş ya da yaralanmıştır. Bu savaşlar sonrası Kırım ve Kafkas halkı yurtlarını terk etmek zorunda kalmış, savaşın olmadığı daha güvenli yerlere göç etmişlerdir. Osmanlı Devleti bu zulme sessiz kalmamış, hilafet makamının gereği olarak zulüm gören Müslümanlara kapılarını açmış ve onları uygun bölgelere yerleştirmiştir. Yaşanan kitlesel göç hareketlerinin karşısında sürecin belirli bir plan ve program dâhilinde ilerleyebilmesi için devlet tarafından çeşitli tedbirler alınmış ve Muhacirîn Komisyonu kurulmuştur. Anadolu'ya yapılan göçlerin büyük bir kısmı Rusya'nın tesiriyle gerçekleşmiştir. Bu göçlerle gelen topluluklar Anadolu coğrafyasının etnik, kültürel ve siyasî hayatında önemli değişikliklere sebep olmuştur (Berber, 2011).

Kırım ve Kafkas göçlerinin Anadolu'da oluşturduğu toplumsal değişim pek çok araştırmanın konusu olmuştur. Bu sorunun ele alındığı temel kaynakların başında; Abdullah Saydam, Süleyman Erkan, Hayati Bice, Nedim İpek gibi isimler gelmektedir. Bu çalışmada, adı geçen yazarların eserlerinden oldukça istifade edilmiştir. Bununla beraber Zühal Koç tarafından hazırlanmış olan "Karesi Sancağına Yapılan Göçler (1860-1890)" başlıklı Yüksek Lisans tez çalışmasının bir hayli dikkat çektiğini ve araştırmamıza ciddi katkıda bulunduğunu ifade etmeliyiz. Bu arada Bandırma'da olduğu gibi muhacirlerin iskân edildiği başka bölgelerle alakalı yazılan diğer makalelerden de yararlanılmıştır. Öte yandan araştırma konumuzla ilgili olarak Başkanlık Osmanlı Arşivleri'nde var olan pek çok belge taranıp incelenmiştir.

2. KIRIM VE KAFKASYA BÖLGELERİ

2.1. Kırım

Azak Boğazı ile Kafkasya'dan ayrılan Kırım, Doğu Avrupa'ya Orkapı (Parekop) Geçidi'yle bağlıdır. Güneyinde ve batısında Karadeniz, kuzeyinde ve doğusunda Azak ve Sıvaş denizleri yer almaktadır (Saydam, 1997). Ana karayla irtibatını sağlayan Orkapı Geçidi, yarımada gelebilecek tehlikelere karşı tabii bir engel durumundadır. Bu dar bağlantı sebebiyle yarımada bir bakıma ada özelliği gösterir. Bundan dolayı buraya halk arasında “Yeşil Ada” ismi de verilmiştir (Gözaydın, 1948).

2.2. Kafkasya

Kafkasya coğrafyası, Karadeniz ve Azak denizinin doğu kesimini ayıran Anapa yarımadasından başlayarak Hazar Denizi kıyısındaki Apşeron yarımadasına ulaşan Büyük Kafkas dağlarını ve iki yanında uzanan toprakları kapsamaktadır. Coğrafya, zikredilen bu sıra dağlardan ismini almıştır. Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan devletleri Güney Kafkasya'da (Transkafkasya), Rusya Federasyonu'na bağlı Dağıstan, Kalmuk, Karaçay-Çerkez, Kabarda-Balkar, İnguş, Kuzey Osetya devletleri ile halen bağımsızlığını elde etmeye çalışan Çeçenistan Kuzey Kafkasya'da (Kafkasönu) bulunmaktadır (Dursun, 2001).

Tarih boyunca farklı ırkların bir araya geldiği bu coğrafya; Kafkas kavimleri Çerkez, Abhaz, Çeçen, İnguş, Dağıstan ve Gürcülerden; Türk kavimleri Kumuk, Karaçay, Balkar, Nogay, Karapapak, Kundur, Kalmuk, Türkmen Azerilerden; Hint-Avrupa kavimleri ise Oset, Ermeni, Svan, Fars, Alan ve Ruslardan oluşmaktadır (Gökçe, 1979).

Güney Kafkasya'da Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan yer almaktadır. Kuzeyde ise Rusya Federasyonu'na bağlı Dağıstan, Çeçen-İnguş, Kuzey Osetya, Kabartay-Balkar, Karaçay-Çerkes ve Abhazy cumhuriyetleri mevcuttur (Gökçe, 1979).

3. KIRIM VE KAFKASYA'DAN ANADOLUYA YAPILAN GÖÇLER

3.1. Kırım'dan Göçler

Kırım'dan Osmanlı Devleti'ne yapılan göçler dinî, iktisadî ve siyasî sebeplerle açıklanabilir ve tüm bu cihetleriyle göçler oldukça geniş boyutludur. Bu göçlerde zorlayıcı unsurların ön planda olduğu, muhacirlerin şahsî istek ve tercihlerinin ise ikinci planda kaldığı görülmektedir. Rusya'nın, işgal ettiği topraklarda yaşayanlara karşı uyguladığı siyaset, göç hadisesinin temel sebebi olmuştur (Arabacı, 2012).

Osmanlı Devleti sahip olduğu halifelik makamından dolayı dünyadaki tüm Müslümanların hâmîsi konumunda olmuştur. Müslüman Kırım, Kafkas ve Balkan halkları işgal süreci içerisinde asimile olma

tehlikesi ve Ruslar'ın zorlayıcı tutumlarından korunmak için yurtlarını terk ederek güvenilir bir liman olan Anadolu'ya hicret etmek durumunda kalmıştır.

Jeopolitik konumu itibarıyla Kırım, Rus topraklarının Karadeniz ve Akdeniz havzasına açılmasının tek yoludur. Rusya bu sebeple önce Karadeniz'in kuzeyini ele geçirmek, sonra da Kafkaslar, Boğazlar ve Balkanlar'a hâkim olarak Osmanlı topraklarından güneye, yani sıcak denizlere inmek siyasetini takip etmiştir. Bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için 18. yüzyıldan itibaren her fırsatta Osmanlı topraklarına saldırmıştır (İpek, 1991).

Rusya'nın 1783 yılında Kırım'ı ilhak etmesi Osmanlı topraklarına ileride yapılacak yoğun göçlerin başlamasına sebep olmuştur. Kırım halkını düşman olarak tanımlayıp bölgeden uzaklaştırmak düşüncesinde olan Ruslar, burayı kendi yurtlarına dahil etmeye çalışmıştır (Saydam, 1999). Rusya'nın işgal ettiği topraklardaki Türk ve Müslüman toplulukları göçe zorlayan politikası çok yönlüdür. Bu politikanın ana ilkeleri, Rus olmayanların kimliklerini değiştirerek Ruslaştırmak, topraklarını ellerinden alarak yoksullaştırmak, sürgün etmek, katletmek, Hıristiyan unsurlar aracılığıyla bunaltmak ve yetkilerini ellerinden alarak etkisiz hale getirmektir (Erkan, 1993).

Rusya, Kırım topraklarını işgal ettiği yıllardan itibaren halk üzerinde her türlü baskı ve eziyeti yapmaktan geri durmamıştır. Camileri kiliseye çevirmiş veya yıkmış, Türk şehir ve köylerinde kiliseler, manastırlar inşa etmiştir. İlim adamlarını sürmüş, Türk topraklarını dışarıdan gelen Ruslar'a tevzi edip vakıf topraklarını gasp etmiştir. Bu baskı ve haksızlıklara karşı dayanamayan Müslüman Türk ahali çareyi göç etmekte bulmuştur (İpek, 1991). Kırım'dan yapılan bu göçler Osmanlı Devleti'ne yapılan ilk Müslüman göçüdür (Bice, 1991).

Kırım göçlerinin tarihleri yıllara göre farklılık göstermektedir. Göçler, bir ya da birkaç yılda meydana gelmeyip süreklilik arz etmiştir. Fakat bunların otuz yıllık dönemdeki toplamı önemli bir yekûn teşkil etmektedir (Erkan, 1993). 1854-1876 arasında Kırım'dan 1.4 milyon Tatar, Osmanlı topraklarına girerken (Shaw, 2010) bu sayı 1922 yılına kadar yaklaşık 1.8 milyona ulaşmıştır. Kırım Türk Tatarlarına ilave olarak 19. yüzyıl boyunca Doğu ve Kuzey Rusya'nın Kazan, Orenburg, Ufa ve Kuzey Kuban ile Kazan Tatarları ve Başkırd Türkleri'nin yaşadığı İdil-Ural bölgesinden de Müslüman gruplar kitlesel halde Osmanlı topraklarına göç ederek yerleştirilmiştir (Bice, 1991; İnalçık ve Quataert 2004).

3.2. Kafkasya'dan Göçler

Kırım Savaşı sonrası göç hareketlerinin başladığı topraklardan biri de Kafkasya'dır. Kafkasya'dan göç eden muhacirlerin göç etme sebepleri de Kırım muhacirleriyle büyük oranda benzerlik gösterir. Bunun başlıca sebebi her iki coğrafyadan yapılan göçlerin nedenleri ve yapılarındaki

benzerliklerdir. Zira Rusya, muhacereti tetikleyen Kafkasya politikalarını, benzer bir şekilde Kırım üzerinde uygulamıştır. Akabinde yüzyılın ortalarından itibaren Rusya cihetinden Osmanlı topraklarına gelen kitleler bu iki bölgeden olup göç hareketleri de umumiyetle Kırım-Kafkas göçleri olarak nitelendirilmiştir (Saydam, 1997; Berber, 2011). Ancak Kafkas halklarının göç sürecinde Kırım'dakinden farklı olarak 'direniş' kavramı ortaya çıkmıştır (Keha, 2013). 1859 yılına kadar Şeyh Şamil önderliğinde Rus harekâtına karşı büyük bir mücadele veren "Müridizm" hareketi, bu tarihte Şeyh Şamil'in Ruslar tarafından ele geçirilmesinin ardından dağılmaya başlamıştır. Bu tarihten sonra mücadele bir süre daha devam etmiş ise de 1863-1864'te genel direniş sona ermiştir (İpek, 1996).

93 Harbi, Kafkas bölgesinden Anadolu'ya yapılan göçe de yeni bir ivme kazandırmıştır. Bu savaşta Kafkasya bölgesinden Çerkezler, Çeçenler, Abazalar, Dağıstanlılar ve Acara bölgesinde yaşayan Müslüman Gürcüler (Acaralar), aktif olarak Osmanlı Devleti'nin yanında savaşa katılmışlardı. Savaş, Osmanlı aleyhine sonuçlanıp Kafkaslar yine Rusya'nın hâkimiyetinde kalınca Müslüman Kafkas toplulukları da bunun acı neticesiyle karşılaştılar. Osmanlı Kafkas ordu komutanları, boşaltılan yerlerdeki Müslüman halktan zarar görecektiklerinden Osmanlı topraklarına göç etmek isteyenlere her türlü yardım ve desteği sağlayarak Anadolu'ya göçlerini sağlamıştır (Keha, 2013).

3.3. Göçmenlere Yapılan Yardımlar

1860 yılında kurulan Muhacirîn Komisyonu faaliyette bulunduğu dönem içerisinde göçmenlerle ilgili çok çeşitli görevler üstlenmiş ve bunların çoğunu da başarıyla yerine getirmiştir (Keha, 2013). Göçmenlerin iskân mahallerine yerleşmeleriyle beraber sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan istenilen düzeye ulaşabilmeleri adına komisyon tarafından gerekli yardımlar yapılmaya çalışılmıştır. Fakat muhacir sayılarındaki ani artışlar tedbir alınmasını engellemiş, göç sürecinin uzaması da sorunları gittikçe karmaşık hale getirmiştir (Koç, 2014).

Daimî iskân yerlerine sevk edilen muhacirlerin yol masraflarıyla yolculukları boyunca ihtiyaç duydukları tayinat bedelleri devlet bütçesinden karşılanmış, iskân edildikten sonra fakir olanlara belli bir süre daha yevmiye ya da "nân-ı aziz" (BOA, C.DH. 261/13032) adı altında nakdî veya aynî yardımlara devam edilmiştir. Bunlardan nân-ı aziz, daha çok evlerine yerleştirilen muhacirlerin ilk hasat mevsimine kadar aldıkları aynî yardımlar için kullanılan bir tabirdir. Fakat her gün köylere ekmek dağıtmak mümkün olmayacağından ekseriyetle bedeli peşin olarak ödenmiştir.

Muhacirlere devlet tarafından yapılan yardımlar, iskân edildikten sonra yerlerini terk etmeleri durumunda kesilmekteydi. Yardımların dışında muhacirler, vergi ve askerlik gibi devlete karşı yükümlülüklerden de muaf tutulmuşlardır. 1856 sonrası gelenlerin sayısı az olduğu için bu tarz muafiyetlerin on sene gibi uzun bir müddetle tanındığı görülmektedir. Ancak 1860'tan itibaren

gelenlerin sayısındaki artışa paralel olarak harcamaların artması ve devletin içinde bulunduğu durum, muafiyet meselesinde kararsız kalınmasına yol açmış ve nihayetinde 1864'ten itibaren öşür alınması kısa süre sonra da agnâm rüsûmunun (koyun vergisi) toplanması kararlaştırılmıştır (Saydam, 1997).

Rus zulmünden kaçarak Osmanlı Sultanı ve İslâm Halifesi olan padişaha sığınan muhacirlere, gereken şartların sağlanabilmesi devlet için bir itibar meselesi olmuştur. Bazı sancaklara yerleştirilmek üzere gönderilen ilk muhacir gruplarının iskânıyla alâkalı olarak bunlar hakkında, “...*saltanat-ı seniyyeye dehâlet ederek bu cihetle millet-i İslâmiyyenin misafiri bulduklarından haklarında teshilât-ı mümkînenin icrası...*” (padişaha sığınmakla İslâm milletinin misafiri olan göçmenler hakkında mümkün olan kolaylıkların gerçekleştirilmesi) istenmiştir (BOA, A.MKT.UM. 420/23; Berber, 2011).

Muhacirlerin nakilleri ve misafir olarak kaldıkları süre içerisinde harcamaları mahallî idarelerin bütçesinden karşılanmıştır. Karesi Sancağı'nda iskân ettirilmek üzere Bandırma iskelesine gelen muhacirlere, Erdek Kazası bütçesinden 2.811 kuruş tutarında yevmiye, yarımşar ekmek parası, nakiller için araba ve koşum hayvanı ücreti ödenmiştir (BOA, A.MKT.MHM. 209/45; Koç, 2014).

Göçmenlere, iskânları sürecinde devletin yaptığı yardımların meblağı oldukça fazladır. Bu sebeple önceki yardımların boşa gitmemesi için iskân sağlanan muhacirlerin buldukları yerlerden ayrılmaları yasaklanmıştır. Yer değişikliğinin olması durumunda iskân bedeli kendileri tarafından karşılanmıştır. Ancak devlet makul gerekçelerle değişiklik yapanların ve maddî durumu iyi olmayanlar için ikinci defa iskân masrafı yapmıştır. Ekilen toprakların ve mevsim şartlarının elverişsiz olması halinde devlet tarafından muhacirlere tohum verilmiş, yevmiye süresini de bir sene daha uzatarak kolaylıklar sağlanmıştır (BOA, MVL. 712/108).

3.4. Bandırma Kazası'na Sevk ve İskân

Kırım ve Kafkasya'dan Anadolu'ya göç eden muhacirlerin sayısını net olarak belirlemek oldukça zordur. Araştırmalarda elde edilen rakamlar farklılık göstermektedir. 1856-1876 yılları arasında 2 milyona yakın göçmenin Osmanlı topraklarına geldiği tahmin edilse de 1900'lü yılların başına kadar bu sayı yaklaşık 3 milyona kadar ulaşmıştır (Tepekaya, 2006).

Rakamlardaki farklılığın birçok sebebi vardır. Göçlerin başlangıçta belirli bir plan dâhilinde yapılamaması kesin bir rakam vermeyi zorlaştırmaktadır. Osmanlı kaynaklarına bakıldığında öne çıkan rakamlar daha çok ülkeye sağ bir şekilde girenleri kapsamaktadır. Olumsuz mevsim şartları, yolculuk durumları ve salgın hastalıklar göz önünde bulundurulduğunda istatistiksel olarak bir farklılık ortaya çıkmaktadır.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI:10.38120/banusad.1020910

BANÜSAD, 2021; 4(BCS 21 Özel Sayısı), 45-59

1890 yılına kadar Karesi Sancağı'na yerleştirilen muhacirlerin sayısı 46.220'dir. Bandırma Kazası'nda bu sayı 14.585'tir. Balıkesir kazasından sonra en fazla muhacir Bandırma'ya yerleştirilmiştir (Hudâvendigâr Vilâyet Salnamesi, 1307). Bandırma Kazası'nın bir liman kenti olmasının bu rakamların yüksek çıkmasında önemli rolü olmuştur.

Tablo 1. 1890 Sonuna Kadar Karesi Dâhilinde İskân Edilen Muhacirler

Sancak	Kaza	Nüfus	Toplam
Karesi	Balıkesir	20.465	46.220
	Bandırma	14.585	
	Gönen	8.769	
	Edremit	1.766	
	Kemer	164	
	Bigadiç	136	
	Sındırgı	335	

(Kaynak: 1307 Hudâvendigâr Vilâyet Salnamesi)

Bandırma'ya sevk edilen muhacirler kaza dâhilindeki boş ve uygun arazilerde yerleştirilmiş veya vilayetin diğer kazalarına gönderilmiştir. Bu dönemde iskâna uygun olup şahıslar ya da vakıfların mülkiyetinde olan topraklar devlet tarafından yıllık kiralari ödenerek muhacirlere tahsis edilmiştir (BOA, İ.DH. 1202/94103; Koç, 2014).

Göçmenlerin Anadolu'ya sevkıyatı sırasında limanların kullanılması devlet için büyük bir kolaylık sağlamıştır. Hudâvendigâr, Karesi, Kütahya ve Saruhan sancaklarına iskân edilenler İstanbul üzerinden ekseriyetle Mudanya, Edremit ve Bandırma iskelelerinden taşınmıştır. Limanlar sayesinde sevkıyat işi hızlanmış, daha uzak yerlere ulaşım imkânı sağlanabilmiştir.

Muhacir Komisyonu'nun Karesi Mutasarrıflığı'na gönderdiği bir belgede Kırım'dan İstanbul'a gelen 1700 muhacirden 200 hane kadarının Karesi Sancağı'na gönderilmesi istendiği bildirilmektedir. Göçmenlerin birkaç güne kadar yola çıkacağı ve Bandırma iskelesinde karşılanarak alınan tedbirler çerçevesinde iskân edilmesi istendiği anlaşılmaktadır (BOA, A.MKT.UM. 420/31).

18 Aralık 1860 tarihli bir belgede Bandırma iskelesinin, muhacirlerin naklinde ön plana çıktığı görülmektedir. Muhacir Komisyonu ve Karesi Mutasarrıflığı, Balıkesir kazasında iskân edilmek üzere yaklaşık 1000'e yakın muhacirin hangi iskeleye çıkarılacağı konusunda görüşme yapılmış, Bandırma

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi

Social Sciences Research Journal

DOI:10.38120/banusad.1020910

BANÜSAD, 2021; 4(BCS 21 Özel Sayısı), 45-59

iskelesinin Çandarlı ve Edremit iskelelerinden daha uygun olduğu kararına varılmıştır (BOA, A.MKT.MHM. 209/93).

Bandırma Kazası'na gelen muhacirlerin genellikle Çerkez Abaza-Berzak kabilesine mensup kişiler olduğu anlaşılmaktadır (BOA, A.MKT. DV. 153/15). Bandırma Mutasarrıflığı'na yazılan bir belgede Abaza-Berzak kabilesinden bir hanenin Bandırma Kazası'ndaki akrabalarının yanında iskân edildiği ve öncesinde de aynı kabileden 48 kişiye aynı muamelenin yapıldığı bildirilmektedir (BOA, A.MKT.NZD. 292/43).

7 Mart 1882 tarihli bir belgede Bandırma Kazası'na toplam 393 Çerkez yerleştirilmiş, muhacirlerden 242'si Akçapınar, Ömerli ve Ziraatli Cedid köylerine iskân edilmiştir. Bandırma Kazası'na sevk edilen başka bir grup ise Tatar ve Nogay muhacirleridir. Bahsi geçen belgede Bandırma'da sayıları 66 iken Karesi dâhilinde bu sayı toplam 954 kişi olmuştur (BOA, Y.PRK.KOM. 3/49).

4. MUHACİRİN KOMİSYONU

Osmanlı Devleti'ne göç eden muhacirlerin sevk ve iskânıyla alâkalı her türlü meseleler, bölgelerin iskândan vazifeli memurlara gönderilen emir ve talimatlara göre halledilmeye çalışılmıştır. 19. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti'nde bu işlemler Ticaret Nezareti ve 1854'te kurulan Şehremaneti'ne bağlı olarak yürütölmekteydi (Saydam, 1997). Başkent İstanbul'da göçmen işlemleriyle Şehremaneti ilgilenirken eyaletlerde ise taşra yöneticileri görev almıştır.

Şehremaneti şehrin zorunlu ihtiyaç maddelerinin sağlanmasına dikkat etmek, narh koymak ve uygulamak, yol ve kaldırım yaptıırıp onarmak, temizlik işleri ve esnafın kontrolü gibi görevleri bulunmaktaydı (Ortaylı, 2000) Bütün bu faaliyetlerinin içerisinde göçmenlerle ilgili meseleler de dâhil edildiğinde Şehremaneti'ne büyük bir yük binmiş, vazifelerini idare edemez hale gelmiştir. Bunun üzerine Meclis-i Vâlâ'da Sadrazam Ali Paşa'nın öncülüğünde yapılan görüşmeler neticesinde muhacirlerin her türlü işlemleriyle meşgul olmak üzere, başkanlığına Trabzon Valisi Hafız Paşa, azalıklarına da Refik ile Remzi beyler, İsmail ve Hacı Pir efendiler getirilerek 5 Ocak 1860 tarihinde Muhacirîn Komisyonu kurulmuştur (BOA, İ.MMS. 16/696).

Muhacirîn Komisyonu 1864 yılına kadar yoğun bir faaliyet göstererek görevini başarılı bir şekilde sürdürmüştür. Bu tarihte muhacirlerin iskânı büyük ölçüde tamamlanmıştır. Komisyonun işleri azalmaya başlayınca 1866'da sevk ve iskândan vazifeli memurluklar kapatılmaya başlanmış, 9 Mart 1875 tarihinde Muhacirîn Komisyonu lağvedilmiş ve komisyonun yetkileri Zaptiye Nezareti'ne devredilmiştir (BOA, İ.DH. 698/48824).

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi

Social Sciences Research Journal

DOI:10.38120/banusad.1020910

BANÜSAD, 2021; 4(BCS 21 Özel Sayısı), 45-59

Nisan 1877 tarihine gelindiğinde Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesiyle 93 Harbi meydana gelmiş ve bir süre sonra Anadolu'ya yeniden göçler başlamıştır. Daha önce lağvedilen Muhacirîn Komisyonu'nun tekrar kurulması ihtiyacı hasıl olmuş ve 12 Ağustos 1877 tarihinde bir iradeyle komisyon yeniden teşkil edilmiştir (BOA, İ.DH. 754/61522).

5. SONUÇ

19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti ile Rusya arasında meydana gelen Kırım Savaşı ve 93 Harbi sonrası Kırım ve Kafkasya'dan Anadolu'ya yoğun bir göç hareketi yaşanmıştır. Ruslar'ın yayılcı politikaları karşısında asimilasyon uygulamalarından korunmak isteyen Müslümanlar çareyi Osmanlı Devleti'ne sığınmakta bulmuştur. Dünyadaki tüm Müslümanların hâmîsi olan Osmanlılar, zor durumda kalan insanlara kucak açmış, hayatlarını idame ettirebilecekleri yeni bir yurt sağlamıştır. Sevk ve iskân faaliyetinin belirli bir plan dâhilinde yapılabilmesi için Muhacirîn Komisyonu kurulmuş ve göçmenlerle ilgili ortaya çıkabilecek problemler en aza indirilmeye çalışılmıştır.

Kırım ve Kafkasya'dan Osmanlı ülkesine 19. yüzyılın sonuna kadar yaklaşık 3 milyon göçmen gelmiştir. Muhacirler karayolu, demiryolu ve denizyolu vasıtasıyla İstanbul'a ve bazı liman şehirlerine gönderilmiştir. Bu göçmenler geçici iskân bölgelerinde bir süre kaldıktan sonra daimî iskân yerlerine sevk edilmiştir. Bu bölgelerden gelen göçmenlerin dil, örf, adet ve gelenekleri farklılık gösterdiğinden yeni yurtlarına uyum sağlama konusunda sıkıntı yaşamışlardır. Ancak Osmanlı Devleti, ülkesine gelen göçmenlere, hukukî olarak kendi vatandaşlarından ayrı muamele yapmadığı gibi tanıdığı imkân ve muafiyetler sayesinde rahat bir iskân süreci yaşatmıştır.

Osmanlı Devleti'nde hemen hemen her bölgeye az ya da çok muhacir yerleştirilmiştir. Karesi Sancağı'na bağlı Bandırma'ya da muhacir sevkiyatı yapılmış ve bu durum kazanın nüfus yapısında önemli oranda değişikliğe yol açmıştır. İskân edilen göçmenler arasında Tatar, Nogay ve Çerkez gruplar ilk sırayı almıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

BOA, C.DH. 261/13032.

BOA, A.MKT.UM. 420/23.

BOA, A.MKT.MHM. 209/45.

BOA, A.MKT.UM. 498/49.

BOA, MVL. 712/108.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi

Social Sciences Research Journal

DOI:10.38120/banusad.1020910

BANÜSAD, 2021; 4(BCS 21 Özel Sayısı), 45-59

BOA, İ.DH. 1202/94103.

BOA, A.MKT. UM. 420/31.

BOA, A.MKT.MHM. 209/93.

BOA, A.MKT. DV. 153/15.

BOA, A.MKT.NZD. 292/43.

BOA, Y.PRK.KOM. 3/49.

BOA, İ.MMS. 16/696.

BOA, İ.DH. 698/48824.

BOA, İ.DH. 754/61522.

1307 Hudâvendigâr Vilâyet Salnamesi.

Yayınlar

Arabacı, H. M. (2012). “1783’den II. Dünya Savaşı’na Kadar Kırım’dan Anadolu’ya Yapılan Göçler (Sebepleri ve Sonuçları)”. 38. *ICANAS: Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 1: 227-241.

Bice, H. (1991). *Kafkasya’dan Anadolu’ya Göçler*, Ankara: TDV Yayınları.

Berber, F. (2011). “19. Yüzyılda Kafkasya’dan Anadolu’ya Yapılan Göçler”. *Karadeniz Araştırmaları Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi*, 8(31): 17-49.

Dursun, D. (2001). “Kafkasya (Fizikî ve Beşerî Coğrafya)”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (Cilt 24, ss.157-158). Ankara: TDV Yayınları.

Erkan, S. (1993). *Kırım, Kafkasya ve Doğu Anadolu Göçleri (1878-1908)*. Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Gökçe, C. (1979). *Kafkasya ve Osmanlı İmparatorluğu’nun Kafkasya Siyaseti*. İstanbul: Şamil Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları.

Gözaydın, E. F. (1948). *Kırım Türklerinin Yerleşme ve Göçmeleri*. İstanbul: Vakıf Yayınları.

İnalçık, H. - Quataert D. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*. 2. İstanbul: Eren Yayınları.

İpek, N. (1991). “Kafkaslar’dan Anadolu’ya Göçler (1877-1900)”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6: 97-134.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI:10.38120/banusad.1020910

BANÜSAD, 2021; 4(BCS 21 Özel Sayısı), 45-59

İpek, N. (1996). “Kafkaslardaki Nüfus Hareketleri”, *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Türkiyat Mecmuası*, 20: 273-313.

Keha, M. (2013). “1877-1878 Osmanlı Rus Harbi’ne Kadar Yaşanan Kırım Kafkas Göçleri ve Erzurum’un Durumu”. *Ekev Akademi Dergisi*, 17(57): 91-106.

Koç, Z. (2014). *Karesi Sancağına Yapılan Göçler (1860-1890)*. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Ortaylı, İ. (2000). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Saydam, A. (1997). *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Saydam, A. (1999). *Kırım ve Kafkasya’dan Yapılan Göçler ve Osmanlı İskân Siyaseti (1856-1876)*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Shaw S. J.- Shaw, E. K. (2010). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*. 2. İstanbul: E Yayınları.

Tepekaya M. (2006). “19. Yüzyılın İkinci Yarısında Kırım ve Kafkasya’dan Göç Hareketleri ve Saruhan (Manisa) Sancağı’na Göçler”. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 6(2): 463-480.

Yılmaz, M. (1999). “XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nin Muhaciri İskân Politikası”. Ed. Gülay Eren, Kemal Çiçek, Cem Oğuz. *Osmanlı*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 4: 587-602.

EKLER

EK 1: Göçün başlangıcından itibaren Hudâvendigâr Vilayeti'nde iskân edilen tüm muhacirlerin sayısı.

۲۳۶

﴿ بدایت هجرت دثبرو خداوندکار ولایت ﴾
﴿ جلیله سنده اسکان اولنان مهاجرین ﴾

نفوس		نفوس	
بالیکسری قضاای	۲۰۴۶۵	بروسه قضاای	۲۷۳۱۲
• یاندومه	۱۴۵۸۵	• کلک	۳۷۴۹
• کونان	۸۷۶۹	• میخالج	۱۶۱۲۸
• ادرمید	۱۷۶۶	• کرمانی	۱۹۱۶۱
• کر	۱۶۴	• یسکون	۶۶۳۵۰
• بیغادنج	۱۳۶	• بیله جک قضاای	۷۲۲۰
• صندرقی	۳۳۵	• اینه کول	۹۲۲۹
• یسکون	۴۶۲۷۵	• یسکیشهر	۶۵۲۱
		• سکود	۴۴۸۸۵
		• یسکون	۲۷۴۵۵
قرمهصار قضاای	۷۸۶	• کوتاهیه قضاای	۱۵۴۷
• عزیزیه	۴۱۲	• اسکیشهر	۷۶۴۱
• صندقلی	۶۰۷	• سماو	۸۰
• بولیوادین	۵۵۷	• عشاق	۶۲
• یسکون	۲۴۳۲	• یسکون	۹۳۳۰

جمعا یسکون ۱۵۱۸۴۲

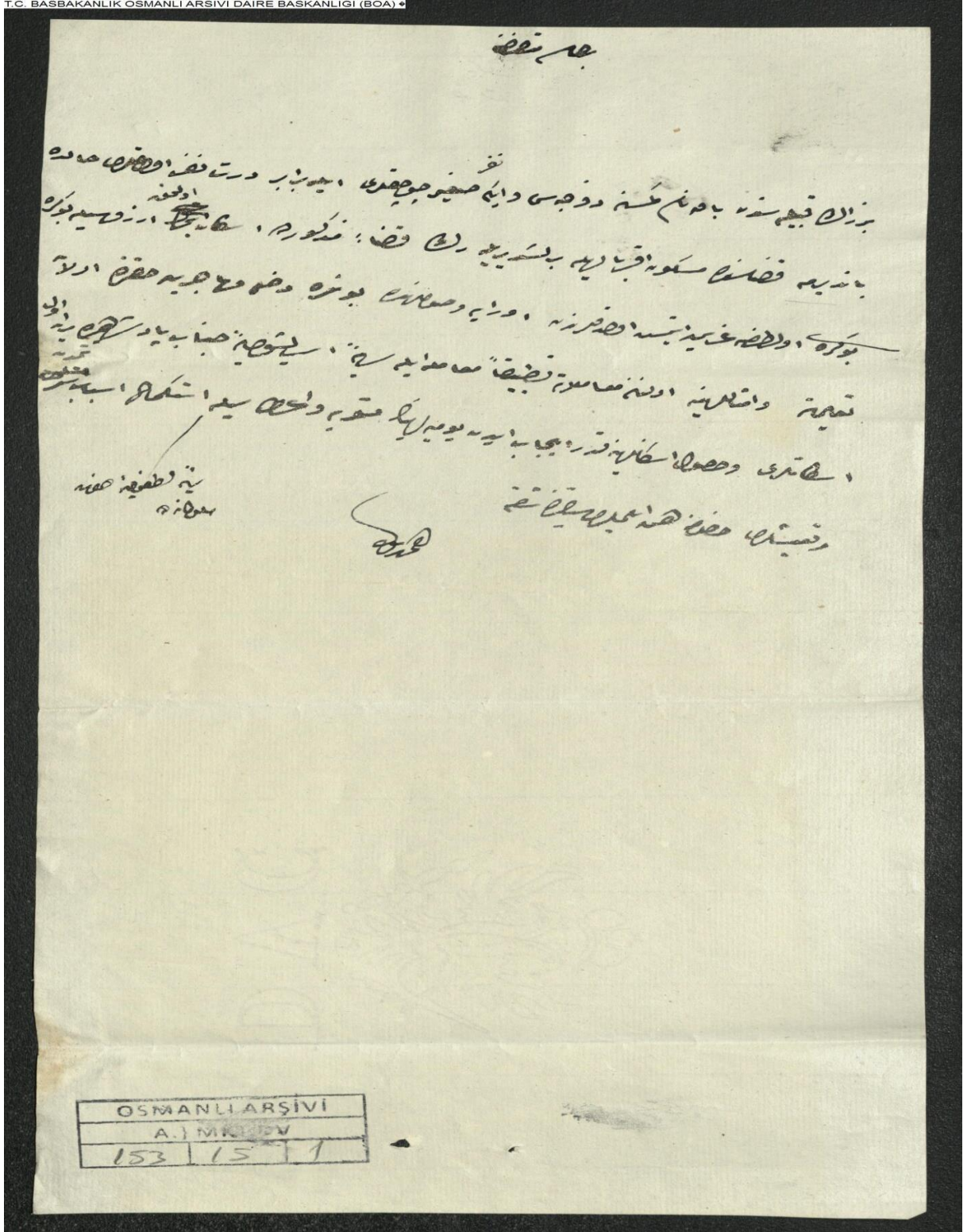

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI:10.38120/banusad.1020910

BANÜSAD, 2021; 4(BCS 21 Özel Sayısı), 45-59

EK 3: Berzak kabilesinden dört kişinin daha önce Bandırma Kazası'na muhacir olarak iskân edilen akrabalarının yanına yerleştirilmelerine dair belge.

A.3 MKT.DV.00153.00015.001

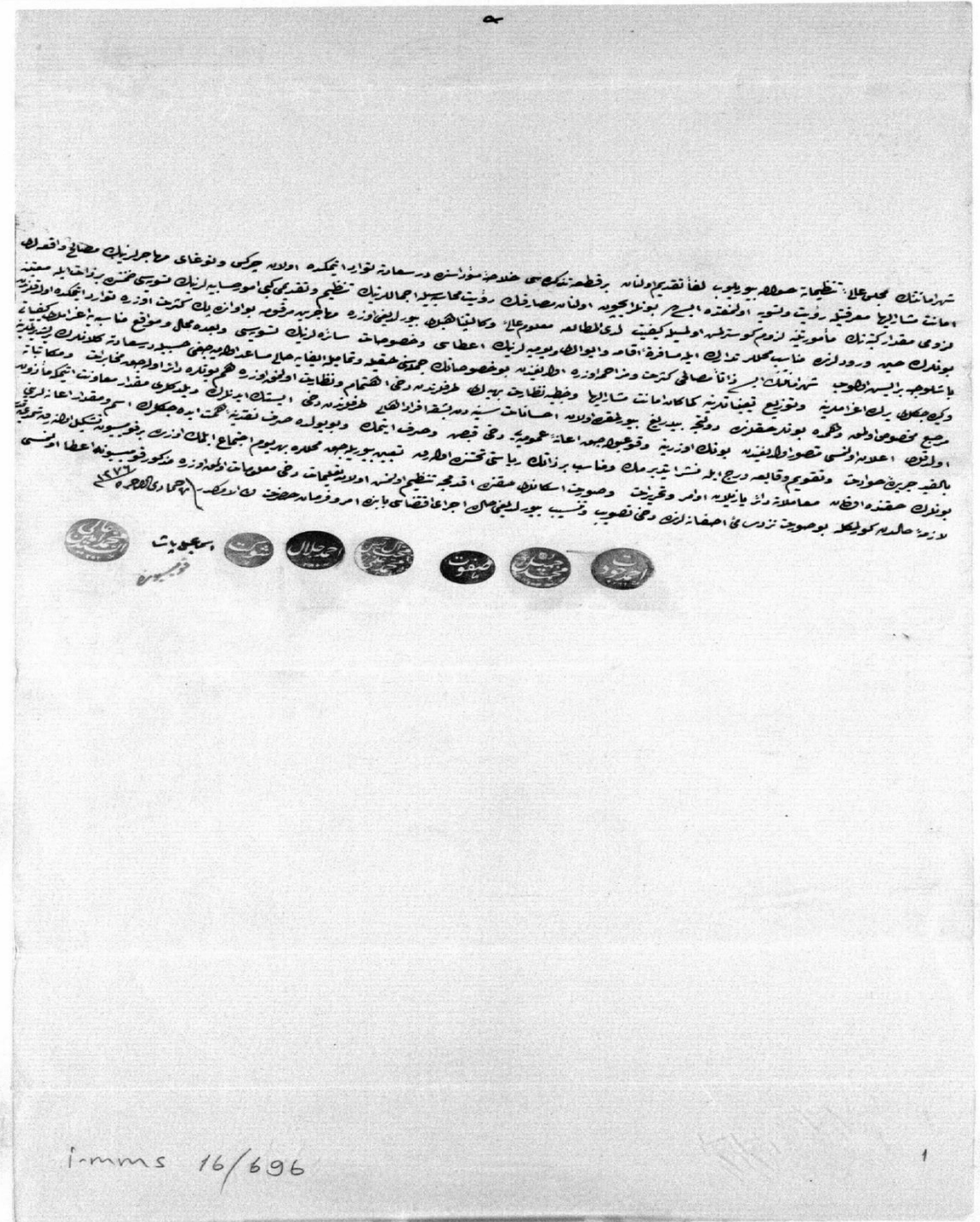
Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI:10.38120/banusad.1020910

BANÜSAD, 2021; 4(BCS 21 Özel Sayısı), 45-59

EK 4: Muhacirlere ait meseleler için başkanlığına Trabzon Valisi Hafız Paşa, azalıklarına da Refik ve Remzi beyler ile İsmail ve Hacı Pir efendilerin getirildiği Muhacirîn Komisyonu'nun teşkiline dair belge.

OSMANLI ARŞİVİ DAIRESİ BAŞKANLIĞI ©

imms 16/696

I.MMS.0016